

Çiyələkli saqqız

(Dəniz Ayvaz)

Haqqında hər şeyi bilirdim, təkə əsil adından başqa. İlk dəfə onu görəndə maraq məni onun arxasına düşüb izləməyə vadar etmişdi. Qoltuğunda bir qutu vadı, zibilxananaya doğru getdiyini görəndə təəccübləndim. Sən demə, biz elə bu zibilxananın həndəvərində tanış olacaqmışıq. Qutunun içində kitablar və qırağı cırılmış dəftər indi zibil yeşiyinin içində üfunətə qarışmışdı. Soruşanda ki, o dəftər nə mənədir, çiyinlərini çəkdi. Hiss elədim danışmaq istəmir. Danışmaq istəməyən adamlar gündəlik yazarlar axı. Aha, sən demə o qırağı cırılmış dəftər gündəliyi imiş...

Bayırda oktyabr hüznü əsirdi. Günəşi buludlar gizləmişdi, qağayaları külək. Küləyə qarışmış dalğalar qumsalın göz qapaqlarını açıb bağlayırdı. Açıb bağladıqca, köpüklü, nəmli kipriklərini mürgüləyirdi dəniz. Bir şeirin başlanğıcını yaratmışdı təbiət. Pişiklər miyoldayırdı, küçə itləri küncə qısılib zingildəyirdi. Küçələr köpəklərin, pişiklər məhələlərin idi. Günəş pişiklərin məhəlləsindən keçib “səssiz bağırtı” adlı otağa girdi. Qız günəşi ovuclarında xəfifcə sıxıb sabaha saxladı.

Obaşdananan oyanan qız gözlərini çarpayıdan Tanrıya qədər yüksələn sonsuz tavana zillədi. Kim olduğunu unutmuşdu; adını, üz cizgilərini, səs tonunu.

Evdə in-cin top-top oynayırdı. Gözləri tavandakı boşluğa sancılıb qalmışdı. Birdən tavanın küncündə sevişən hörümçəkləri gördü. Onlar sevişdikcə burnuna çiyələk qoxusu gəlirdi. Daha doğrusu çiyələkli saqqız qoxusu. Hörümçəklər də çox həvəssiz görünürdülər. Yalnız barmaq ucları bir-birinə toxunurdu. Qız erkək hörümçək üçün üzülürdü. Çünki sevişdikdən sonra dişi onu yeyəcəkdi. Axmaq hörümçək gərək sevgilisinə milçəkdən, ya da qarışqadan hədiyyə edib canını qurtarardı. Yadına düşdü ki, dişi hörümçəklər fiziki olaraq erkəklərdən iri olur. Həşəratlarla bağlı ensiklopediyadan oxumuşdu bunu. Niyəsə bu yadına düşəndə ixtiyarsız gülümsündü.

O, tək adam deyildi, inkubator cücəsi kimi artıb çoxalmışdı. Yəqin elə ona görə, kimsə soruşanda ki haralısan, dünyalıyam deyirdi. Klon kimi çoxalan varlığının hamısını yaxşıca tanıyırdı. Bircə bu səhər çoxalan, bir dünya boyda olan bədəndəki ərəzidə özünü, həqiqi özünü tapa bilmirdi. Çarpayıdan qalxıb siyirmədəki sənədləri eşələdi. İlahi burda nə qədər ad gəlib keçdi gözünün qabağından.

“Vətəndaş Flankəs Flankəsova 2009 tarixindən etibarən Qar Filankəsovaya

keçmişdir. Qar Flankəsova 2010 tarixindən etibarən Oktyabr... və. s” Dəyişdiyi adlardan şəhər salmaq olardı.

Onun taleyinin uydurulma ya gerçək olduğunu hələ heç kəs dəqiq bilmir. Ad dəyişdirmək onun üçün əyləncəyə çevrilmişdi. Sonuncu tarixdə olan sənədə baxıb ən axırncı adını xatırladı.

Ayağa qalxdı mətbəxə keçdi. Hər zamankı kimi bir fincan vanilli südü sobanın üzərinə qoydu. Süd bişənəcən mətbəxin iri şüşəli pəncərəsindən qarşı binanın sakinlərini izləyə-izləyə ilk adını xatırlamağa çalışdı. İnsan da öz adını unudarmı?! Adını dəyişdirməmişdən əvvəl də adını, tez-tez yaşadığı evin yolunu unudurdu.

Evinin eyvanından qarşı binanın sakinləri rahatca görünürdü. Qarşıdakı qutu kimi evləri televizor sayaq izləmək onda keçən qışdan vərdişə çevrilmişdi. Səssiz, ağ-qara filmə bənzəyirdi qarşı binanın sakinləri. Bir neçə filmə eyni vaxtda baxa bilirdi. Hərdən düşünürdü ki, Yumru (Yer kürəsinə belə deyirdi) firlandıqca hərə öz dünyasını yaşayır, ya da özləri də bilmədən hansısa yumru top adlı səhnədə Tanrı üçün tamaşa göstərilər. Pəncərədən küçəni seyr edən kim, ailəlikcə şam edən kim, pəncərə silən kim, rəsm çəkən kim. Hamısı da durmadan hərəkət edir, ora-bura yeriyir, mənasız hərəkətlərini təkrarlayırdılar. Bakteriyaların hərəkətinə bənzəyirdi onların hərəkəti. Pəncərədən onlara toxundu; böyük adamlar barmaqlarının arasında balacalaşdı. Bir-bir onları götürüb qutunun içindən çölə atırdı, amma zəli kimi film qutusunda yapışmışdılar, qopmurdu balaca adamlar. Onlarla oynamaqdan bezdi. Burnuna bu dəfə çürük çiyələk qoxusu gəldi. Süd daşan kimi xəyalları da dağıldı.. Daşmış, suya çevrilən südü tulladı. Yenə onu aldadıb süd əvəzinə su vermişdilər.

Telefonundan Şubertin “In a flat” ifasını tapıb səsləndirdi və ağ şərabi rəfdən çıxardı. Şərab şüşəsinin yanında bir bıçaq üşüyürdü. Bıçağı götürüb şəhadət barmağını kəsdi, qanını şərabin içinə damcılatdı. Şubertlə və şərabla xoşbəxt olurdu. Gərək bu xoşbəxtliyə bir az da ağrı qatsın ki, onu daha aydın görsün. Düşündü ki, insan xoşbəxt olanda sanki bədbəxtliyə və kədərə susayır. Həm də ən gözəl xoşbəxtlik ağrı ilə qol-qola olanda gəlir. “Ağ şərab və heç nə” deyə pıçıldadı. Barmağı zoqquldadıqca ağrıdan zövq alırdı.

İllər öncə adını dəyişmişdi. “Asan xidmət” bu prosesi çox qısa zamana həll eləmişdi. Düzü ilk öncə ona dedilər ki, bir ay polislər səni araşdıracaq. Bəzən cinayət törədənlər adını dəyişir. Ona görə yoxlanışdan keçmək lazımdır. Bir ay ona çox da uzun gəlmirdi. Əsas belə bir qanun vardı və qüvvədə idi. Gülümsünən xoşsima qadın ad dəyişməyinin səbəbini öyrənəndə yanaqlarına dartılan dodağını aşağıya salladı. Amma bununla belə qadın işi çox yubatmadı.

Adını dəyişəndən sonra başqa yerə köçüb sıfırdan başqa adam kimi başqa adamlarla yaşamağa başladı. Başqa dostlar tapmış, başqa ağaclar becərmiş, başqa divarlar qucaqlamışdı. Hər şəhərdə tanış olduğu adamlara adı və taleyi haqqında bir hekayə uydurub danışdı. İçində gerçəklərin gizləndiyi hekayə. Bəzən kimə hansı hekayəni uydurduğunu unudur, məharətlə digər hekayəyə calayır, əlaqələndirib danışdı. Əslində uydurduğu hekayələrdə hissə-hissə özü vardı. Onu ilk adı ilə tanıyan dostu ilə rastlaşandan sonra yanındakı yeni tanışi mütləq təəccüblə soruşurdu: “Sənə niyə Şəli dedi ki?”. O da cavabında özündən uydurub deyirdi ki, rəhmətlik əkiz bacısının adını ona qoyublar. Başqa biri ilə rastlaşanda isə nədənsə gerçəyi deyirdi: “Ögey anamın adıdır, atam qoyub”. Belə hallar yaşananda heç tədirgin olmur, sıradan bir şeymiş kimi hiss edirdi. Sonra da öz-özünə təəccüb edirdi ki, axı necə soyuqqanlı və rahat ola bilər. Birdən adını dəyişdiyini bilsələr... Heç vaxt adını dəyişdiyini heç kəsə demək istəmirdi. Əslində gizlədiləsi bir şey yox idi. Sadəcə belə bir oyun qurmuşdu ki, hamını aldadacaq. Bu yalandan həтта utanmırdı da. Halbuki xırda yalanı belə deməyi sevməzdi.

Bir dəfə də olsun ata kəlməsini nəyinki dilində, ürəyində belə səsləndirməyə cəsarət eləməmişdi. Deyəsən, bircə dəfə ata sözü çıxmışdı ağzından. Paxlavanı televizorun ekranından bıgılı müğənniyə uzadanda olmuşdu bu. Eynən atasının şotka bıgına oxşayırdı həmin müğənninin bıgıları. Atası paxlavanı yeməmişdi və ekrana başqa müğənni gələndə dodaqları sallamış, dizləri dəvə yunundan olan qırmızı xalçaya düşmüşdü. Atasını onun dizlərini təkikləmişdi, taksiyə mindirib uzaqlarda yaşayan qohumlarına aparmışdı. Heç kim onları qəbul etməyəndə qaranlıq qucaq açmışdı. Qardaşıyla gecəni küçədə qucaqlaşib qaranlıqdan qorxduqlarını, həmin gecədən sonra qaranlığı sevdiyini xatırladı...

Topa çevrilmişdi həyatı, anası ora vururdu, atası bura, ancaq heç vaxt qol olmurdu bu top. Dizlərində sızılı hiss etdi, başının üstündəki xəyal buludunu milçək qovan sayaq əli ilə dağıtdı. Şubertin ifası da dayanmışdı. Səssizliyin səsi onu qorxutdu. Masadan karandaş pozanı götürüb havada yellədi, səssizliklə bərabər bütün əşyaları, həтта özünü silmək istədi.

Adını xatırlamağa başladı. Bulanıq su dibə çöküb aydınlanan kimi beyni azacıq aydınlandı. Barmaqlarının sızılısı onu keçmişə apardı.

Anasıgildə qalanda dayısı da onlarla birgə yaşayırdı. Evdə anası olmayanda dayısı balaca qızcıgəzin barmaqları arasına yaşıl darağı salıb barmaqlarını aralayır. Qız bağırırdı. Dayısı bağırır səsinə həzz alırdı. Qorxusundan anasına demirdi ki, dayısı birdən daha bəterini edər.

Bir gün bağırtıları eşidən buruqsaç, zənciyə bənzər qonşu Cəmilə xala anasını işdən gələndə qolundan dartıb öz həyətlərinə saldı.

“Az bağrın dəlinsin, dayısı o qızı bütün gün ağladır, qışqırtısı göyə çıxır xəbərin var?”

Anası Cəmilə xalanın sözünü ağızında qoyub evə cumdu, qızını çağırırdı.

- Tez ol, de görüm, o gədə sənə nə edir.

- Valla mama heç nə eləmir.

- De, qorxma, heçnə eləmiyəcəm.

- Ayyah baba haqqı heçnə.

Birdən anasının gözləri qızın barmaqlarına sataşdı. O gün evdə dava-qırğın qopdu. Dayısı elə bildi uşaq xəbəri anasının ovcuna qoyub.

Böyüdükcə ağrıları sevməyə başladı. Ən çox da barmaq ağrılarını. Daha işgəncə verən yox idi deyə özü-öz barmaqlarını incidirdi. Barmaqlarından qan çıxdıqca rahatlayırdı.

Əslində ilk adının onunçün çox da önəmi yox idi. Lap karandaş ol, tüstü ol, nə fərqi var. Tüstü kimi yoxa çıxırıq sonda. Amma anası hər dəfə onu könülsüz səsleyib çağırırdığında qız pis olurdu. Buna görə də hamı onu çox vaxt Şəli, şəlpə qulaq, şəftəli kimi ləqəblər qoşub çağırırdı. Uşaq vaxtı “göy öskürək” xəstəliyinə tutulanda atası ona uzaq ellərdən eşşək südü tapıb gətirmişdi. Eşşək südü içdiyinə görə qulaqların şəlpədi deyib zarafat edirdilər. Yoox, adı Ş hərfi ilə də başlamırdı. Qızın əlində olsa əlifbadan belə silərdi həmin hərfi. Əsasən də anası üzülməsin deyə.

Ögey anasının adını daşıyırdı. Özü də bir yox, bir neçə ögey anası vardı. Maşallah, atası sevməyi o qədər çox sevirdi ki... Üç- dörd dəfə evlənsə də yenə tənha yaşayırdı. Qız valideynləri boşandıqdan sonra bir ay anası ilə, bir ay da atası ilə qalırdı. Hər dəfə pal-paltar, kitab- dəftər daşımaqdan bezar olmuşdu. Ona görə də valideynlərinin razılığını alandan sonra tək yaşamağa başladı.

Bir gün yay tətili bitənə yaxın (onda hələ məktəbə də getmirdi) sevməyi çox sevən atası onu nənəsi gildən götürdü. Evə, anasının yanına aparanda qara qartala (atasının maşını) minəndə qara paltarlı çəyirtkəyə bənzər bir qadın gördü. Arxada onunla oturmuşdu. Qızıl dişləri görünən atası şotka bığlarını

oynatdı, ona sarı çönüb: “Bu sənin üçüncü anandı. – dedi. - Atalar üçdən deyib” – və sonra hırıldadı...

Sibir soyuğuna düşən atası isə bu atalar misalına əməl edə bilmədi. Evlənilib boşanmağı adətə çevirdi. O da atasına baxıb o günkü hırıldayan sifəti xatırlayırdı: “Atalar...” Gözünün qabağındakı bu kişinin özünə oxşadığını düşünüb eyməndi, ürəyi bulandı.

Qız qaşqabaqlı çəyirtkəyə bənzər arıq qadına baxdı. Çəyirtkə qadın özünü sevdirmək üçün çiyələkli saqqızı ona uzatdı. Qızcığaz saqqızı götürüb yerə tulladı. Üzünü də yankı pəncərəyə çevirdi. Həmin gündən sonra bir də heçvaxt çiyələkli saqqız çeynəmədi.

Hələ balaca olduğundan maşından çölə baxanda yolları tanımırdı, elə bildi ki, daha bundan sonra bu çəyirtkə ona analıq edəcək. Ümid E. küçəsinə çatanda (buradakı insanlar da ümidlə yaşayanlardan idi) sevincək, cəld maşından düşüb anasının yanına qaçdı. Olanları tez anasının ovcuna qoydu. Amma vallah xəbərçi uşaq olmamışdı. Sadəcə qorxmışdu, qorxmışdu ki, birdən anasından birdəfəlik ayrılar.

Anası çox tərs və azca həyasız qadın idi. Əlinə bir yekə daş alıb maşının ön şüşəsini çilik-çilik elədi. Atasının burnunun dibinə elə bir şıram atdı ki, il olmuş 2017 şıram hələ də yerli-yerindədir. Qadını ayağının altına alıb saçlarını yoldu. Bütün məhəllə də əlləri ağzında tamaşaya baxırdı. Hərdən o günlərdən danışanda arıq-uruq anasını “Suliddin” pəhləvana bənzədib gülürdülər...

Anası həmişə boşanma səbəbini qızın xəbərçiliyində görürdü. Hər dəfə qızın üzünə-üzünə vuranda xəcalət çəkirdi. Sözlər qıza şillə kimi dəyirdi, yanaqları qızarırdı. Elə evdən ayrılmağının da əsas səbəbi bu idi. Həftə sonları həm atasına, həm də anasına baş çəkirdi.

Bu gün də öz evindən ayrılacaqdı. Çoxdankı arzusu idi ki, Dostoyevskinin evinə, taxdadan əşyalarına toxunsun. Qədimi taxtalara qarşı içində alışıb yanan bir ehtiras vardı. Toxunmasa sanki dünya dağılardı.

İki gün əvvəldən bilet sifariş vermişdi. Dünəndən hazırlanmış çamadanı, yolda yeməyə bir şeylər və ən əsası qeyd dəftərçəsini, qələmi, kitabı götürüb evdən çıxdı.

Aftobusun gözləmə zalında əyləşib köşkdən aldığı qəzeti vərəqləməyə başladı. Adını bilmədiyimiz qızın yanındakı skamyada ana və balaca şirin qızı oturmuşdu. Dörd, ya beş yaşı olardı. Ara vermədən anasına suallar yağdırır, anası da bezmədən, usanmadan balasının suallarını cavablayırdı.

- Ana?

- Ay can

- Allahın uşaqlığı olub?

- Yəqin ki.

- Bəs oyuncaqları da olub?

- Həə, heç kəsdə olmayan oyuncaqları.

- Necə oyuncaqlar idi ki?

- Çoxlu-çoxlu fırlanan topları vardı, böyüklərin topundan da çox amma oynatmır.

-Niyə?

- İçinə çoxlu qarışqalar dolub deyə. Həm də daha uşaq deyil.

- Dərslərin yaxşı oxuyub deyə Allah olub?

- Hə...

- Mən də ola bilərəm?

- Yəqin ki.

- Ana?

- Hə...

- Ay Bakıdan yekədi?

- Yekədi.

- Azərbaycandan da yekədi?

- Yekədi.

- Başqa ölkədə də bizim göyümüzdəki aydandır?
- Hə, Ay bir dənədir.
- Allah baba kimi?
- Hə.
- Mən elə bilirdim ki, Allah baba ayın içindədi.
- İçində deyil.
- İki də yekədi axı.
- Bəs hardadı?
- Buludların içindən mənə baxır.
- Ana, Allah kişidi?
- Elə demə, qızım, günahdı.
- Axı sən həmişə Allah baba deyirsən, babalar da kişi olur axı. Saqqalı da var?
- Bilmirəm qızım, görməmişəm.
- Bəs atam görmüşdü?
-
- Ana bəs atam necə öldü?
- Suda yandı...

Araya xeyli sükut çökdü, qadının gözləri uzaqlara daldı. Balaca qızcığaz bu cavabı zarafat kimi anlayıb gülümsədi. Axı suda da yanmaq olar? Hiss olunurdu ki, qızcığaz bu sualı dəfələrlə anasına verir və onu güldürən cavab alırdı.

Adını bilmədiyimiz qız pilləkənlərlə yuxarıya qalxıb avtobusuna tərəf getdi. Pəncərə tərəfdən sifariş verdiyi yerdə əyləşdi.

Bir xeyli yuxuladıqdan sonra avtobusun pəncərəsindəki pərdəni araladı. Uzandıqca uzanan Tanrı qədər böyük görünən sıra-sıra Qafqaz dağları onu heyrətə gətirdi. Məgər dağ insanı bu qədər sarsıda bilərmi? Dağlar sanki qucaq açmışdı. Tanrının qolları kimi çiyinlərində hiss etdi dağları. Pəncərənin şüşəsindən dağlara toxundu. Nəhəng dağlar əlləri arasında kiçildi. Dağa toxunurdu, amma barmaqlarını hiss etmirdi. İçində avtobusdan düşüb dağlara əl vurmaq, sonra geri qayıtmaq arzusu keçdi. Məsafə çox uzaqdı deyə arzusu gözündə qalacaqdı. Amma bir gün mütləq bunu gerçəkləşdirəcəkdə.

Yuxulu-yuxulu harda olduğunu kəsdirə bilmədi. Heyrətini boğmaq da istəmirdi. Heyrət zövqlə birləşəndə adam doymur bu həzzdən. Gözləri otluqdakı qoyunlara sataşdı. Avtobus getdikcə qoyunlar da, dağlar da balacalaşır, nöqtəyə çevrilir, sonra yox olurdular.

Peterburqa gedən qatara mindi. Qatarla ilk səfəri olacaqdı. “Tak tarak tak” səslərini eşitməyi səbirsizliklə gözlədi. Amma hər şey filmlərdəki kimi olmurdu. Qoyun qoxusu verən qatardan zövq ala bilmədi. Kupe yoldaşlarından biri yaşlı qadın, əsgər, o biri isə qulaqcığı qulağından düşməyən, tez-tez hər stansiyada siqaret çəkməyə düşən cavan oğlan idi. Hamısı yatmışdı. Hərdən başının üstündəki oğlanın ayağını qıdıqlayıb oyatmaq istəyirdi.

İki gün yol getdikdən sonra nəhayət şəhərə çatdı. Qatardan düşəndə havanı qoxladı. “Havadan Dostoyevskinin ətri gəlir” deyib gülümsədi yanındakı qadına. Hər bir stansiyada düşürdü. Onun mindiyi vaxtda tək-cə o və qulaqcıqlı oğlan qalmışdı.

Bu şəhərə ”bəyaz gecələr” vaxtı gəlmişdi. Günəş buralarda gec batar. Süd rənginə dönər şəhər. Azacıq çiyələk qatılıb rənginə. Kafelərin birinə girib krab salatı sifariş verdi. Şəhəri gəzmədən öncə birbaşa Dostoyevskinin ev muzeyinə baş çəkəcəkdə.

Budur, sevdiyi sarı rəng. Səssiz və kimsəsiz küçə. Divarlarına toxunub səmələrə baxdı. Maşınların səs küylü vıyılması beynində uzaqlaşır, yaxınlaşır, onu bu qosqoca şəhərdə qarışqa qədər kiçildir, böyüklük isə əzirdi. Bunu öz şəhərində də küçəyə çıxanda hiss edirdi. Birdən qolundan bir qızcıqaz yapışdı. Yeddi yaşında olardı. Əynində mavi yamaqlı don vardı. Kvadrat qara sapla tikilmiş tünd göy parçadan olan yamaqlar hələ də yadındadır. O, qəfildən dirsəyindən tutub onu dartmağa başladı. Ağlamırdı, amma səsində titrəmə vardı. Ürkək səsi ilə “xanım, xanım” deyə onu dayanmadan dartırdı. Özünü Dostoyevskinin “Gülməli adamın yuxusu” hekayəsinin içindəymiş kimi hiss elədi. Ürpərdi. Gözlərini bərəldib qıza baxdı. Sanki bu şəhərdə onun uşaqlığı kök salmışdı. Başqa şəhərlərə də bu kök hörümçək kimi qol-budaq atmışdı. Uşaqlığı hər

şəhərə səpələnmişdi. “Bütün uşaqlar mənəm, sənsən, odu”. – öz-özünə pıçıldayıb gülümsündü.

Qızcığaza yardım etmək istədi. Bəlkə də anası xəstə idi, ya da ailəsi onu top kimi ora bura atmışdı. Bir anda bədəni şəhərə yerləşmədi. Bükülüb bu balaca şəhərə qısılmaq istədi. Əşyalar tamam kiçildi.

Qızcığazı qucağına alıb iri əlləriylə göyə atıb tutdu. Sol cibindən pozanını və 1-ci sinifdən qalma antik karandaşını qoxladı. Pozanı və karandaşı qıza hədiyyə etdi. Yanağından öpüb yerə buraxdı.

Şəhərə sığışmayan bədəni iriləndi. Saqqalı çıxdı üzündə, sinəsinə qədər uzanan yekə saqqal. Təccüblə saqqalını tumarladı. Balaca qızcığaz onun saqqalına çobanyastığı düzdü. Saqqallı kişi çobanyastığına çevrilib qızın barmaqları arasına qondu.

Qızcığaz hoppana-hoppana uzaqlaşıb kiçilərək yoxluğa qarışdı və arxasınca tüstü tək bir səs buraxdı: “Çiyələkli saqqız...”